

Nemzetközi konferencia Bonnban 2000 decemberében az etnikai konfliktusok elméleti kérdéseiről és kezelésükről

A Bonni Egyetem Kutatóközpontja (Zentrum für Entwicklungsforschung - ZEF) szervezésében 2000. december 14-16. között Bonnban háromnapos, az etnicitás, a nacionalizmus, az etnikai konfliktusok elemzésének szentelt, angol munkanyelvű nemzetközi tudományos konferencia zajlott *Facing Ethnic Conflicts – Perspectives from Research and Policy-Making* címmel. A december 14-ei kezdő időpont a daytoni egyezmény aláírásának 5. évfordulójára kívánt emlékeztetni.

A konferencia plenáris- és szekcióülésein több mint 250 fő vett részt, az összetételt tekintve többé-kevésbé arányosan képviseltetett minden kontinens, ország. A résztvevői, akárcsak az előadói kör tudományos kutatókból, elemzőkből, gyakorló politikusokból állt, nemzetközi szervezetek, intézmények magas szintű képviselőiből.

A konferencia külpolitikai jelentőségét emelte az a tény, hogy köszöntőt/programbeszédet/előadást tartottak: az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosa, az ENSZ béketeremtő,-fenntartó bizottságainak vezetői, tanácsadói, német, finn, svéd, svájci külügyminisztériumi vezető munkatársak, belső etnikai konfliktusok mediátorai.

A nagy érdeklődést kiváltó, eredményesen záruló konferenciát Erich Stather német minisztériumi államtitkár (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung) külön értékelte annak bizonyítékaként is, hogy Bonn város új szerepkörre talált e szakterület kutatásának szentelt intézményes erőfeszítéseivel. Utalt arra, hogy mindezt a ZEF rangos nemzetközi tanácsadó testülete is támogatja.

A több tucatnyi előadás, valamint a néhány hozzászólás (70 fős szekcióülésekben) hozadéka kiterjedt, gazdag elméleti és gyakorlati politikatudományi ismeretanyagban öltött testet. A szervezők ígérete szerint a 2001. januárjától interneten is elérhető (www.zef.de) szövegek további adatbázis elérhetőséget hoznak.

A szervezők szándéka szerint az egyes előadások közös nevezője a politikatudomány etnikai kérdésekre, konfliktusokra, etnikai tartalmú agresszióra vonatkozó legújabb elméleti megállapításainak, kutatási eredményeinek ismertetése, továbbá ezek alkalmazása, hasznosulása a belső- és a nemzetközi politikai gyakorlatban. A nagyvilág ilyen értelmű történéseinek széles spektrumát ismerhettük meg közelebbről és mélyebben, s különböző országok, akár kontinensek (Afrika) európaiktól eltérő jellegű és eredetű problémáinak, különböző kontinensek sajátos kérdéseinek gyakorlati célú politológiai elemzéseivel szembesülhettünk. Gyakorta elhangzott, hogy e különbözőségekből következően sajátosak, különbözőek kell, hogy legyenek a konfliktusmegelőzés, -kezelés, sőt, a békéltetés vagy béketeremtés, -fenntartás módszerei is. Több előadás emelte ki lényeges mondanivalóként az általános receptek, modellek alkalmazásának veszélyét (Donald L. Horowitz: „don't look at successful models to implement”).

Az előadások egy része ismertette a konkrét megoldások, a különböző érdekű, egymással konfliktusba kerülő etnikai csoportok (nem feltétlenül kisebbségek!) közötti közvetítés akár pszichopolitikai módszereit (Aldo Ajello, Vamik D. Volkan), nemzetközi intézményes struktúráit, ezek működését, módszereit. Említésre méltó az etnikai konfliktusba vagy konfliktust követő helyzetekbe való nemzetközi beavatkozásról szóló előadás, amely közelebbről a politikai mandátummal felruházott nemzetközi missziók tevékenységéről szólt, amelyet az adott kormányok egyetértésével végeznek (Tim Guldimann).

A béketeremtés (peace-making) intézményeiről, struktúráiról szóló előadások keretében szó esett az ENSZ szerepének mibenlétéről, a békéltető, békefenntartó bizottság mandátumának meghatározásáról („engine or observer”), az ENSZ-megbízott személyének kilétéről, jogosítványainak meghatározásáról, a prioritásokról, a különböző típusú bizottságok felállításáról (Truth-commission) az etnikai konfliktusok

során keletkezett bűnök kivizsgálására, a kivizsgálás és a büntetés jogi eljárásáról („amnesties as mean to come to the truth”), intézményeiről (Constitutional Court, Prosecution).

Az előadások egy része fogalmi kérdésekről szólt, melyek gyakran inkonzisztensek: ez a helyzet az etnicitás, identitás, lojalitás esetében; előfordulnak tautológiák (pl. a szakirodalomban gyakran használt etnonacionalizmus); sor került az etnikai konfliktus, az agresszió tartalomelemzésére. Volt olyan előadó, aki a „group-purity” (csoport-tisztaság) fogalom szerepét emelte ki a konfliktusban, a szubjektív, érzelmi töltet jelentőségét (Walker Connor).

Tanulságos elemzések születtek az etnikai konfliktusok szereplőinek attitűdjeiről, az egykori „elnyomók” nemzeti amnéziára biztatásáról („felejtjük el a múltat” = hagyjuk figyelmen kívül az emberi jogok megsértését - Richard J. Goldstone). A konkrét példák az egykor Jugoszláviáról ugyanúgy szóltak, mint Dél-Afrikáról, Zimbabwe-ról, Ruandáról, vagy Sri Lankáról, Mozambikról, Csecsenföldről, Észtországról és az ott élő orosz kisebbségről.

Max van der Stoep figyelemre méltó és térségünket közvetlenül is érintő hozzászólásában („Visszatekintés, előretekintés: megjegyzések az etnikumok közötti konfliktus megakadályozásáról”) összefoglalta – általánosító szándékkal – eddigi, 8 évi nemzeti kisebbségi főbiztosi tapasztalatait, előrevetítve a jövő teendőit országok, kormányok, a nemzetközi közösség számára.

Színes és árnyalt tájékoztatást adott a csoportdinamikai békéltető módszerekről szóló előadás, mely rávilágított arra, miként alkalmazzák az egyéni pszichoterápia módszereit etnikai csoportok esetében. Az egyetlen orvos-pszichológus előadó e módszer alkalmazásának tapasztalatait észt-orosz, görög-török, szerb-horvát viszonylatban szerezte. E módszer elemei: a mini-konfliktusok szimulálása; a felek összehozása előzetesen megállapított „forró helyeken”, pl. nemzeti temetkezési helyeken; az „eredendő történelmi trauma” megállapítása; az ún. accordion phenomenon (harmonikázás: „initial approachment + sudden withdrawal + renewed closeness”); a projektív identifikáció. Szerepet kapnak a legtöbbször a történelmi régmúltban eredő etnikai ellenérzések feloldásában szimbólumok és metaforák, miközben a cél a konfliktus megszüntetése a történelmi múlt ilyen hatásának semlegesítése által.

Sajátos elméletét ismertette az identitásból fakadó (identity-based) konfliktusok eredetéről William I. Zartmann: ezek ki nem elégített szükségletekből keletkeznek (needs, discriminatory deprivation).

Egyes előadók szerint a konfliktus önmagában nem negatív, hanem pozitív jelenség az érdekek kifejezésének elkerülhetetlenségére (Georg Elwert), és annak csupán erőszakos megnyilvánulása lenne káros hatású. Az etnikai konfliktusok sokfélesége nem zárja ki a modellalkotás lehetőségét – vélték többen. Vamik D. Volkan pl. háromféle modellről beszélt, miközben az etnikai konfliktus lényegét abban látja, hogy „hirtelen bomlasztó helyzetek alakulnak ki”.

Rendkívül érdekesek, összetettek, számunkra újszerűek voltak az African Unity civil egyesület/szerveződés képviselőjének, Christopher J. Bakwesegha beszámolójában elhangzott megállapítások a kontinens genocídiummá is fajuló belső konfliktusairól, melyek csak részben etnikai tartalmúak, s háttérükben többnyire a hatalommegosztáshoz kapcsolódó érdekek állnak. Az etnikai dimenzió ez esetekben szükséges, de nem elégséges ok az erőszakos fellépésekhez. További összetevője a konfliktusoknak Afrika forrásainak korlátozott volta.

Kutatók és gyakorló politikusok előadásai közben többen felhívták a figyelmet a valóságismeret fontosságára, a tényre, hogy gyakran más a tudományos realitás, és más a megtapasztalt valóság! Gyakorlati jellegű tanácsok is elhangzottak kormányzatok, mediátorok számára („close the way for clientelist network”; „invest into justice”; „standard-settings”. „Be sure the peace-keepers shoot the gangsters, and not the victims” – pl. bizonyosodjanak meg arról, hogy a békefenntartók a banditákat lövik le, és nem az áldozatokat).

Szó esett az előadások keretében a nemzetközi média felelősségéről: az újságírók gyakran - mivel nem értik az események lényegét – hajlamosak arra, hogy minden hasonló konfliktust az etnicitásra

vezessenek vissza.

Elgondolkodtató, hogy a cigányokról/romákról az előadások keretében nem esett szó, még példasorolás szintjén sem, valamint, hogy a sarkítottan negatív példák említésekor Milošević vagy C. Vadim Tudor neve hangzott el leggyakrabban.